

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 657.432 (043.2)

І.П. ПАНАСЮК,
к.е.н., ст. викладач, Національний авіаційний університет,
Ю.В. ЯКИМЧУК,
студентка, Національний авіаційний університет

Проблеми формування резерву сумнівних боргів при обліку безнадійної заборгованості

У статті проведено дослідження всіх етапів обліку безнадійної дебіторської заборгованості від створення резерву до списання.

Ключові слова: поточна, безнадійна, сумнівна дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, фінансові активи, коефіцієнт сумнівності.

И.П. ПАНАСЮК,
к.э.н., ст. преподаватель, Национальный авиационный университет,
Ю.В. ЯКИМЧУК,
студентка, Национальный авиационный университет

Проблемы создания резерва сомнительных долгов при учете безнадежной задолженности

В статье проведено исследование всех этапов учета безнадежной дебиторской задолженности от создания резерва к списанию.

Ключевые слова: текущая, безнадежная, сомнительная дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов, финансовые активы, коэффициент сомнительности.

I. PANASIUK,
candidate of economic sciences, senior teacher, National Aviation University,
J. YAKYMCHUK,
student of National Aviation University

Problems reserve doubtful debts when account is taken hopeless receivables

In the paper studied all stages of accounting for uncollectible debts from the creation of a reserve for the write-off.

Keywords: current, hopeless, doubtful receivables, reserve for doubtful debts, financial assets, doubtful factor.

Постановка проблеми. Однією з негативних умов ведення бізнесу є ризик непогашення заборгованості, тому рідко яке підприємство може обійтися без боргів в обліку. Водночас доволі часто дебіторська заборгованість виникає саме за виданими авансами (товарна дебіторська заборгованість). І у випадках, коли постачальники не кваліються виконати свої зобов'язання чи визнання їх банкрутами, така заборгованість може поступово набутти статусу безнадійної заборгованості, звідси постає

питання про необхідність створення резерву сумнівних боргів, вибір методу його нарахування термінів та базою нарахування.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми показав, що особливу увагу вивченню даного питання в Україні у своїх працях приділяють вітчизняні вчені, а саме М.М. Нашкерська, М.В. Олексенко, К.А. Пилипенко, А.М. Собченко.

Метою статті є дослідження етапів обліку безнадійної дебіторської заборгованості від створення резерву до списання.

Виклад основного матеріалу. Головним нормативним документом, що регламентує правила бухгалтерського обліку дебіторських заборгованостей, є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». І відповідно до п. 2 П(С)БО 10 усі підприємства, крім бюджетних і тих, які складають фінансову звітність за МСФЗ, повинні керуватися нормами та правилами саме цього документа. Відповідно до абз. 2 п. 4 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» – безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності [3].

Щоб краще зрозуміти, яка дебіторська заборгованість може бути визнана безнадійною, спочатку потрібно мати чітке уявлення про те, що таке «дебіторська заборгованість» і «сумнівний борг» загалом.

Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [3].

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість її погашення боржником [3].

Порядок визнання заборгованості безнадійною:

Крок 1. Визнання дебіторської заборгованості актом підприємства.

Крок 2. Вибір методу нарахування резерву сумнівних боргів.

Крок 3. Нарухування резерву сумнівних боргів.

Крок 4. Визнання дебіторської заборгованості підприємства сумнівною.

Крок 5. Визнання дебіторської заборгованості підприємства безнадійною.

На практиці можлива ситуація, коли дебіторська заборгованість визнається безнадійною й без попереднього нарахування резерву сумнівних боргів. Це пов'язано з тим, що резерв сумнівних боргів створюється виключно для грошової заборгованості.

Такий висновок впливає з п. 7 П(С)БО 10, згідно з яким резерв розраховують для поточної дебіторської заборгованості, що є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу). Розглянемо та проаналізуємо всі позначені на рисунку етапи.

Визнання дебіторської заборгованості активом підприємства. Дебіторська заборгованість підприємства визнається активом відповідно до загальних правил П(С)БО 10 в тому випадку, коли є ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід і може бути достовірно визначена її сума. Поточна дебіторська заборгованість, що є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу), повинна включатися до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю [3]. І якраз для визначення цієї чистої реалізаційної вартості на дату балансу слід розрахувати величину резерву сумнівних боргів.

Прямого визначення терміна «резерв сумнівних боргів» П(С)БО не надає. Однак згідно з нормами Інструкції №291 у Плані рахунків передбачено рахунок бухгалтерського обліку 38 «Резерв сумнівних боргів». З кредиту рахунка 38 відображається створення резерву в кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебету – списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості чи зменшення нарахованих резервів у кореспонденції з рахунком обліку доходів [5].

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів [3].

Тобто створення резерву сумнівних боргів передбачено лише для тієї поточної дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу). Тому резерв сумнівних боргів можна сформувані тільки для грошової заборгованості. Для товарної заборгованості резерв сумнівних боргів не створюють (при визнанні такої заборгованості безнадійною її списують із балансу на інші операційні витрати на підставі п. 11 П(С)БО 10) [3].

Узагалі не створювати сумнівних боргів – як за товарною, так і за грошовою дебіторською заборгованістю, мають право лише суб'єкти малого підприємництва, які складають звітність за спрощеними формами – за формами №1–мс і №2–мс. Вони мають право поточну дебіторську заборгованість включати до підсумку балансу за її фактичною сумою [4].

Формування резерву сумнівних боргів зумовлено принципом обачності, відповідно до якого методи оцінки, що застосовуються у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

Обачність – це застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [1].

Процедура нарахування резерву сумнівних боргів надзвичайно важлива. Адже вона надає можливість, з одного боку, об'єктивно, без безпідставного завищення оцінити активи підприємства, з іншого – неупереджено, на підставі чітких розрахунків, відобразити витрати підприємства, що в остаточному підсумку вплине на визначення фінансового результату діяльності за звітний період. Вибір методу досить сильно впливає на кінцеві показники, тому перед вибором методу потрібно ретельно проаналізувати ситуацію на підприємстві.

Відповідно до П(С)БО 10 створення резерву сумнівних боргів є необхідним за таких двох умов [3]:

1. Якщо товари (продукція, роботи, послуги) реалізуються на умовах подальшої оплати або на умовах товарного (комерційного) кредиту.

2. Якщо дебіторська заборгованість є комерційною.

Разом фз тим існують такі ситуації, коли резерв сумнівних боргів можна не створювати [3]:

1. Підприємство має іншу (не комерційну) дебіторську заборгованість, яка списується з балансу з відображенням збитків у складі інших операційних витрат. Отже, ця заборгованість при настанні терміну безнадійності має бути списана в дебет субрахунку 944, оминаючи рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів».

2. Підприємство має заборгованість від тих покупців, яким продає товари (роботи, послуги) виключно на умовах передоплати.

3. Якщо за торговими дебіторами у звітному періоді закривається дебетове сальдо розрахунків.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4. На підприємствах роздрібно́ї торгівлі і підприємствах, що надають послуги, виконують роботи за готівковий розрахунок без відображення дебіторської заборгованості в обліку.

У П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» встановлено два методи визначення резерву сумнівних боргів:

- 1) за методом абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- 2) за методом застосування коефіцієнта сумнівності.

При застосуванні методу абсолютної суми сумнівної заборгованості резерв визначається шляхом оцінки платоспроможності окремих дебіторів. У цьому випадку підприємство має проаналізувати наявну поточну дебіторську заборгованість на предмет наявності сум сумнівної заборгованості. Надалі на загальну суму виявленої дебіторської заборгованості створюється резерв сумнівних боргів, який і відображається в бухгалтерському обліку.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності визначення суми резерву ґрунтується на статистичних розрахунках (обчисленні відповідного коефіцієнта). За П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачено три способи розрахунку коефіцієнта сумнівності:

1) визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході. Для цього підприємству спочатку необхідно проаналізувати, яка частина доходів, нарахованих у попередніх періодах, не оплачена покупцями. Підприємство на свій розсуд може встановити строк. Після цього обчислюється коефіцієнт сумнівності шляхом ділення суми безнадійної дебіторської заборгованості на суму чистого доходу від реалізації сумарно за обраний період;

2) класифікація дебіторської заборгованості за строками непогашення. Для використання цього підходу потрібно насамперед провести класифікацію дебіторської заборгованості за строками її непогашення. Період непогашення підприємство визначає самостійно. У разі застосування цього способу величина резерву сумнівних боргів на дату балансу має дорівнювати величині сумнівних боргів на ту саму дату.

3) визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості в сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3–5 років. Спочатку визначається сума списаної безнадійної заборгованості за обраний період, а потім обчислюється її питома вага у загальній сумі дебіторської заборгованості на початок періоду [3].

Використання другого методу не залежить від жодних зовнішніх чинників, тобто підприємство в будь-якому випадку, обравши цей спосіб нарахування резерву, зможе контролювати цей процес та стежити за його реалізацією. Щодо першого методу, то тут є деякі особливості, що стосуються саме зовнішніх чинників, доцільно об'єднати два методи нарахування резерву сумнівних боргів у єдиний та обов'язковий для всіх підприємств метод із застосуванням коефіцієнта сумнівності, спосіб розрахунку якого підприємства вже будуть обирати самостійно та при появі інформації щодо неплатоспроможності клієнта-боржника, навіть якщо заборгованість по ньому ще не визнана сумнівною, скореговувати резерв сумнівних боргів і визнавати його борг сумнівним.

Метод і терміни нарахування резерву сумнівних боргів підприємство обирає самостійно як елемент облікової політики.

Метод, обов'язковий для застосування підприємством, має бути зафіксований в обліковій політиці. Вибір одного з двох можливих методів при включенні його до облікової політики підприємства – самостійне управлінське рішення суб'єкта господарювання, але прийняття його має бути обґрунтованим [6].

Після класифікації дебіторської заборгованості та на її підставі визначається величина сумнівних боргів на дату балансу. Це й буде залишок резерву сумнівних боргів на цю ж звітну дату. Водночас в обов'язковому порядку має бути виконане золоте правило: залишок резерву сумнівних боргів на дату балансу не може перевищувати суму власне дебіторської заборгованості та на ту ж дату, що цілком логічно та зрозуміло.

Для застосування п. 139.2 ПКУ необхідне створення резерву сумнівних боргів щодо поточної дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу). Збільшити суму витрат або ж зменшити суму доходу на списану суму заборгованості згідно з ПКУ можна лише після створення резерву сумнівних боргів [2].

У додатку до П(С)БО 10 Мінфін пропонує підприємствам чотири приклади розрахунку для визначення величини резерву сумнівних боргів.

Оскільки темою статті є саме безнадійні дебіторські заборгованості, то й у питанні розрахунку величини резерву

Крок 1

Передусім визначаємо суму чистих доходів від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, на умовах наступної оплати за звітний період. Практично така величина – це вся сума поточної дебіторської заборгованості за фактичну реалізацію.

Крок 2

Потім визначаємо коефіцієнт сумнівності. Для цього спочатку вибираємо період спостереження. Мінфін у додатку до П(С)БО 10 пропонує три роки. Цей період може бути обраний підприємством самостійно, але 3 роки – дуже розумний і показовий період. Як відомо, він, наприклад, збігається зі строком позивної давності (на загальних підставах).
Коефіцієнт сумнівності = Загальна сума визнаної безнадійної дебіторської заборгованості за вибраний період спостереження (3 роки) / Загальна сума чистих доходів від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати, за цей же період.

Крок 3

Розрахуємо безпосередньо резерв сумнівних боргів на звітний період. Розрахунок відбувається в такий спосіб: Резерв сумнівних боргів (за звітний період) = Сума чистого доходу від реалізації (за звітний період) * Коефіцієнт сумнівності.

Порядок розрахунку резерву сумнівних боргів

сумнівних боргів зупинимося саме на цьому варіанті. Особливості такого варіанту розрахунку відображені на рисунку.

Як видно з рисунку, абсолютна величина визнаної безнадійної дебіторської заборгованості попередніх звітних періодів у цьому випадку безпосередньо впливає на величину коефіцієнта сумнівності й, відповідно, на величину визнаних витрат звітного періоду. Адже величина нарахованого резерву сумнівних боргів, як зазначалося, включається до складу інших витрат операційної діяльності підприємства в тому звітному періоді, у якому цей резерв був нарахований.

Висновки

Отже, визнання дебіторської заборгованості безнадійною – надзвичайно важливий і відповідальний процес на всіх його етапах. Збільшити суму витрат або ж зменшити суму доходу на списану суму заборгованості згідно з ПКУ можна лише після створення резерву сумнівних боргів. Задля уникнення плутанини та нормативної неврегульованості нарахування резерву сумнівних боргів, необхідно об'єднати два методи нарахування резерву сумнівних боргів у єдиний та обов'язковий для всіх підприємств метод із застосуванням коефіцієнта сумнівності, спосіб розрахунку якого підприємства вже будуть обирати самостійно та

при появі інформації щодо неплатоспроможності клієнта–боржника, навіть якщо заборгованість по ньому ще не визнана сумнівною, скорегоувати резерв сумнівних боргів і визнавати його борг сумнівним. Усе це допоможе підприємствам вдосконалити управління дебіторською заборгованістю, послабити негативні наслідки списання безнадійних боргів та вплинути на попереднє прийняття рішення щодо співробітництва з непорядними контрагентами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996–XIV.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755–VI.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» від 08.10.1999 №237.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» від 25.02.2000 №39.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, занверджену наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291.
6. Глобальні та національні проблеми економіки [Електрон. ресурс] //Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/>

УДК 338:2

О.О. ГАЛАЧЕНКО,
к.м.н., доцент, ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Соціальне страхування як інструмент розвитку санаторно–курортних підприємств України

У статті визначено ключові компоненти функціонування механізму соціального страхування. Відзначено основні підходи до організації курортної діяльності як особливого виду соціально–економічної діяльності. Здійснено аналіз фінансування, розподілу та надання путівок на санаторно–курортне лікування застрахованим особам.

Ключові слова: страхування, санаторно–курортні підприємства, путівка, соціальна допомога, соціальне забезпечення.

О.О. ГАЛАЧЕНКО,
к.м.н., доцент, МАУП

В статье определены ключевые компоненты функционирования механизма социального страхования. Отмечены основные подходы к организации курортной деятельности как особого вида социально–экономической деятельности. Осуществлен анализ финансирования, распределения и предоставления путевок на санаторно–курортное лечение застрахованным лицам.

Ключевые слова: страхование, санаторно–курортные предприятия, путевка, социальная помощь, социальное обеспечение.

О. HALACHENKO,
k.m.n., associate professor

The article defines the key components of the functioning of social insurance. Noted the main approaches to the resort as a special type of socio–economic activities. The analysis of funding, distribution and the provision of vouchers for spa treatment insured.

Keywords: insurance, spa enterprises, permit, social assistance, social with ensuring.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення здоров'я суспільства є визначальною проблемою на державному рівні, а найефективнішим засобом його підвищення є оздоровлення громадян у санаторно–курортних підприємствах. Значимість санаторно–курортного лікування обумовлена швидкими темпами старіння та зростаючим рівнем захворюваності дітей, підлітків та дорослого населення. У розпорядженні санаторно–курортних підприємств нашої країни потужна ресурсна база, а саме лікувальні мінеральні води,

лікувальні грязі та інші лікувальні мінеральні фактори, що забезпечують існуючу потребу та перспективу їх розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В нових умовах актуальною є наявність практики виробництва та надання курортних послуг через систему обов'язкового соціального страхування. У наукових працях вчені Б. Надточій, Л. Ільчук, Е. Лібанова, В. Москаленко, О. Новікова, С. Погорєлова, А. Шевчук, А. Якимів, В. Яценко і ін. актуалізували проблеми розвитку соціального страхування, але не розглядали